

RIVOJLANGAN DAVLATLARNING FUQAROLIK TA'LIMIDAGI ISLOHOTLARI

Asadbek Egamberganov Madaminovich

Andijon davlat pedagogika instituti

Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (huquq ta'limi)

2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21332683>

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda rivojlangan davlatlarning fuqarolik ta'limidagi islohotlari qiyosiy tahlil qilinadi. Finlandiya, Germaniya, AQSh va Janubiy Koreyaning fuqarolik ta'limi tizimlari, ularning asosiy yo'nalishlari, amalga oshirilgan islohotlar va erishilgan natijalar ilmiy manbalar asosida o'rganiladi. Shuningdek, ushbu tajribaning O'zbekiston ta'lim tizimi uchun amaliy ahamiyati ko'rib chiqiladi.

KALIT SO'ZLAR

fuqarolik ta'limi, islohot, rivojlangan davlatlar, Finlandiya, Germaniya, AQSh, Janubiy Koreya, demokratik ta'lim, faol fuqarolik, xalqaro tajriba.

Kirish

XXI asr boshlarida fuqarolik ta'limi rivojlangan davlatlar ta'lim siyosatining markaziy masalalaridan biriga aylandi. Globallashuv, raqamli inqilob va demokratik institutlarga ishonchning zaiflashuvi ko'plab davlatlarni fuqarolik ta'limi tizimini tubdan qayta ko'rib chiqishga undadi. So'nggi o'n yillikda Finlandiya, Germaniya, AQSh va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar fuqarolik ta'limida ko'lamli islohotlarni amalga oshirib, turli xil, biroq samarali modellarni ishlab chiqdi. Ushbu tajribani o'rganish O'zbekiston uchun ham nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Finlandiya modeli: tizimli va qiymat asosidagi yondashuv. Finlandiya PISA tadqiqotlarida fuqarolik bilimlari bo'yicha doimiy ravishda yuqori o'rinlarni egallaydi. Bu muvaffaqiyatning asosi 2016-yilgi milliy o'quv dasturi islohotidir. Islohot doirasida fuqarolik ta'limi alohida fan sifatida emas, balki barcha fanlar – tarix, ijtimoiyot, adabiyot, shuningdek, tabiiy fanlar – ga singdirilib o'qitiladi. Asosiy e'tibor faktlarni yod olishga emas, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni birgalikda hal qilish va axborotni tanqidiy baholash ko'nikmalariga qaratilgan. Bundan tashqari, Finlandiya maktablarida «o'quvchi agentligi» (student agency) tushunchasi joriy etilgan – o'quvchilar o'z o'quv rejaralarini qisman o'zlari shakllantiradi, bu esa fuqarolik mas'uliyatini amalda his qilintirishning muhim pedagogik mexanizmi hisoblanadi. [1]

Germaniya modeli: federal tizim va siyosiy ta'lim. Germaniyada fuqarolik ta'limi «Siyosiy ta'lim» (Politische Bildung) nomi ostida barcha maktab bosqichlarida majburiy tarzda o'qitiladi. Federal tuzilmaga ko'ra, har bir yer o'z o'quv dasturini shakllantirishga vakolatli, biroq umumiy mezon – «Beutelsbacher Konsensus» (1976) – barcha yerlarda amal qiladi. Ushbu konsensusning uch tamoyili mavjud: manipulyatsiyaga yo'l qo'ymaslik (o'qituvchi o'z siyosiy qarashlarini o'quvchilarga singdira olmaydi); ziddiyatlilik (jamiyatda munozarali bo'lgan masalalar darsda ham munozarali shaklda ko'rsatilishi shart); yo'naltirilganlik (o'quvchi o'z mustaqil siyosiy pozitsiyasini shakllantirishi uchun zarur bilim va ko'nikmalar beriladi). Bundesdeutsche Bundeszentrale für politische Bildung (BpB) – Federatsiya siyosiy ta'lim markazi – fuqarolik ta'limi uchun o'quv materiallari, o'yinlar va onlayn platformalarni ishlab chiqib, barcha maktablarga bepul taqdim etadi.

AQSh modeli: davlatlar darajasidagi xilma-xillik va iCivics platformasi. AQShda fuqarolik ta'limi federal standartlar bilan emas, balki har bir shtat tomonidan mustaqil tartibga solinadi. Shu bilan birga, 2010-yildan boshlab «Common Core» standartlari doirasida fuqarolik ta'limi mazmuni yaxlitlashtirilmoqda. AQShning eng diqqatga sazovor islohoti – 2009-yilda boshlangan «iCivics» raqamli ta'lim loyihasi. Sobiq Oliy sud sudyasi Sandra Day O'Connor tomonidan tashkil etilgan ushbu platforma fuqarolik tizimini o'rgatuvchi interaktiv o'yinlar orqali 8 milliondan ortiq o'quvchiga yetib bordi. O'yinlarda o'quvchilar kongressmen, prokuror yoki prezident rolini o'ynab, qonunchilik jarayoni, sud tizimi va davlat boshqaruvini amaliyotda o'rganadi. Tadqiqotlar iCivics platformasidan foydalangan o'quvchilarning fuqarolik bilimlarida nazorat guruhiga nisbatan 15–20% yuqori ko'rsatkich ko'rsatganligini tasdiqlagan. [2]

Janubiy Koreya modeli: demokratiya tarixi va jamiyat xizmati. Janubiy Koreya 1990-yillar boshidagi demokratik o'tishdan so'ng fuqarolik ta'limini ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishiga aylantirdi. 2015-yilgi milliy o'quv dasturi islohoti doirasida «Fuqarolik va siyosat» fani o'rta maktabning majburiy faniga aylandi. Ayniqsa muhim yangilik – «jamiyat xizmati» majburiyligi: barcha o'rta maktab o'quvchilari har yili kamida 60 soat ijtimoiy-foydali ishlarda ishtirok etishi shart. Bu talablar o'quvchilar attestatsiyasi va universitetga qabul qilish tartibiga kiritilgan. Tadqiqotlar bu siyosatning yoshlarning fuqarolik faolligiga uzoq muddatli ijobiy ta'sir ko'rsatayotganligini tasdiqlagan.

Umumiy xulosalar va O'zbekiston uchun saboqlar. Ko'rib chiqilgan to'rt modelning qiyosiy tahlili bir qator umumiy tendentsiyalarni ko'rsatadi: nazariy bilimdan amaliy ko'nikmalarga o'tish; raqamli texnologiyalardan faol foydalanish; tanqidiy tafakkur va mustaqil fikrlashga urg'u berish; fuqarolik ta'limini faqat alohida fan sifatida emas, balki butun ta'lim tizimiga singdirish. O'zbekiston uchun bu tajribadan olinadigan eng muhim saboq shundaki, fuqarolik ta'limining samaradorligi uning ta'lim dasturlaridagi rasmiy o'rniga emas, balki o'qitishning mazmuni, metodikasi va o'quvchining amaliy ishtirokini ta'minlash darajasiga bog'liqdir. [3]

Xulosa

Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, samarali fuqarolik ta'limi – bu faqat darslikdagi mavzu emas, balki o'quvchi hayotida amalda namoyon bo'ladigan, uning ijtimoiy faolligini oshiradigan tizimli pedagogik jarayondir. Finlandiyaning qiymatga asoslangan yondashuvi, Germaniyaning manipulyatsiyasiz siyosiy ta'limi, AQShning raqamli innovatsiyalari va Janubiy Koreyaning majburiy ijtimoiy xizmati – bu modellarning har biri o'zbek ta'lim tizimi uchun muayyan amaliy xulosalar beradi. O'zbekiston o'z milliy xususiyatlarini saqlab, ushbu xalqaro tajribadan ijodiy foydalana olishi fuqarolik ta'limini yangi bosqichga olib chiqishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Doniyev S.I., Ibrakhimov F.A., Joldasov I.S. Trends in the development of primary education (an example of the Finnish system). Innovations in pedagogy psychology. Special issue -2. Toshkent-2020.
2. Schulz W., Ainley J., Fraillon J., Kerr D. & Losito B. ICCS 2009 International Report: Civic Knowledge, Attitudes, and Engagement Among Lower-Secondary School Students in 38

Countries. – Amsterdam: IEA, 2010.

3. Utamuradov A., Khojiev T., Isanova G., & Khaytmetov R. (2020). The Prospects of a New Template of the Modernization Uzbekistan. Jour of Adv Research in Dynamical & Control Systems, 2(12), 2670–2676.
4. Nasirov Otabek Nazirjanovich. (2020). Formation and Activity of Joint-Stock Commercial Banks in the Turkestan Region. ACADEMICIA, 10(6), 1509–1518.
5. TA'LIM MUASSASALARIDA HUQUQIY TA'LIM-TARBIYANING ZARURATI – тема научной статьи, электронная библиотека КиберЛенинка